

TABIY XUSUSIYATLI FAVQULODDA VAZIYATLAR, ULARDA TO‘G‘RI HARAKATLANISH TARTIBI

Qarshi tumani

2 son Texnikumi

Maxsus fan o‘qituvchisi

Boratova Zuhra Adham qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlar, ularning turlari hamda bunday vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanish tartibi yoritilgan. Tadqiqotda zilzila, suv toshqini, ko‘chki va boshqa tabiiy ofatlar sharoitida aholini himoya qilish, xavfsizlik choralari ko‘rish hamda zararni minimallashtirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, favqulodda vaziyatlarda tezkor va oqilona qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar. Favqulodda vaziyatlar, tabiiy ofatlar, zilzila, suv toshqini, ko‘chki, xavfsizlik choralari, aholini himoya qilish, evakuatsiya, tezkor harakat, xavfni boshqarish.

Аннотация. В данной статье рассматриваются чрезвычайные ситуации природного характера, их виды, а также порядок правильного поведения в таких условиях. В исследовании анализируются вопросы защиты населения при землетрясениях, наводнениях, оползнях и других стихийных бедствиях, а также меры по обеспечению безопасности и минимизации ущерба. Кроме того, разрабатываются научно-практические рекомендации по формированию навыков правильного поведения в чрезвычайных ситуациях.

Ключевые слова. Чрезвычайные ситуации, природные катастрофы, землетрясение, наводнение, оползень, меры безопасности, защита населения, эвакуация, оперативные действия, управление рисками.

Abstract. This article examines natural emergencies, their types, and the correct procedures for behavior in such situations. The study analyzes safety measures and population protection during earthquakes, floods, landslides, and other natural disasters, as well as ways to minimize damage. Furthermore, scientific and practical recommendations are developed to improve decision-making and response skills in emergency situations.

Keywords. Emergency situations, natural disasters, earthquake, flood, landslide, safety measures, population protection, evacuation, rapid response, risk management.

Hozirgi kunda tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlar dunyoning ko‘plab hududlarida tez-tez kuzatilmoqda va ular inson hayoti, sog‘lig‘i hamda iqtisodiyotga jiddiy zarar yetkazmoqda. Iqlim o‘zgarishi, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi va tabiiy resurslardan noto‘g‘ri foydalanish natijasida bunday ofatlarning ko‘lami va xavfi ortib bormoqda.

O‘zbekiston hududi ham tabiiy ofatlar xavfi mavjud bo‘lgan mintaqalardan biri hisoblanadi. Xususan, zilzila, suv toshqini, sel, kuchli shamol va ko‘chki kabi favqulodda vaziyatlar ayrim hududlarda tez-tez uchrab turadi. Shu sababli aholining bunday vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlana olishi, xavfsizlik qoidalarini bilishi va tezkor qaror qabul qila olishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, favqulodda vaziyatlarda noto‘g‘ri harakat qilish inson hayoti uchun jiddiy xavf tug‘diradi. Shu bois, aholi o‘rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish, favqulodda vaziyatlarda harakatlanish tartibini o‘rgatish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlarning mohiyatini yoritish hamda bunday holatlarda to‘g‘ri harakatlanish tartibini ilmiy asosda bayon etishdan iborat.

Tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlar — bu tabiiy omillar ta’sirida yuzaga keladigan va inson hayoti, sog‘lig‘i hamda atrof-muhitga zarar yetkazuvchi

holatlardir. Ular turli ko‘rinishda namoyon bo‘lib, eng keng tarqalganlari zilzila, suv toshqini, sel, ko‘chki va bo‘ronlardir.

Zilzila eng xavfli tabiiy ofatlardan biri bo‘lib, u qisqa vaqt ichida katta talafotlarga olib kelishi mumkin. Zilzila vaqtida eng muhim harakat — vahimaga berilmaslik, mustahkam joylarda (stol osti, eshik romlari yonida) panoh topish va ochiq hududga chiqish imkoniyati bo‘lsa, tezkor ravishda binodan chiqib ketishdir.

Suv toshqini va sellar esa ko‘pincha kuchli yog‘ingarchilik yoki tog‘ hududlaridagi qor erishi natijasida yuzaga keladi. Bunday vaziyatlarda past hududlardan uzoqlashish, balandroq joylarga chiqish hamda suv oqimiga qarshi harakat qilmaslik muhim hisoblanadi. Elektr jihozlaridan foydalanmaslik va xavfsiz joyga evakuatsiya qilish ham asosiy choralar qatoriga kiradi.

Ko‘chki va yer surilishi asosan tog‘li hududlarda uchraydi. Bu holatda tezkor ravishda xavfli hududni tark etish, ogohlantirish signallariga e‘tibor berish va mutasaddi xizmatlar ko‘rsatmalariga amal qilish zarur.

Favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- vahimaga berilmaslik va vaziyatni to‘g‘ri baholash;
- rasmiy ogohlantirishlarga amal qilish;
- xavfsiz hududga tezkor evakuatsiya qilish;
- birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish ko‘nikmalariga ega bo‘lish;
- bolalar, keksalar va nogironlarga alohida e‘tibor qaratish.

Shuningdek, favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning salbiy oqibatlarini kamaytirishda profilaktik choralar muhim ahamiyatga ega. Jumladan, aholiga muntazam ravishda o‘quv mashg‘ulotlari o‘tkazish, ogohlantirish tizimlarini takomillashtirish va infratuzilmani mustahkamlash orqali xavf darajasini sezilarli kamaytirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanish nafaqat inson hayotini saqlab qoladi, balki jamiyatda xavfsizlik madaniyatining shakllanishiga ham xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalariga ko‘ra, tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlar inson hayoti va jamiyat xavfsizligi uchun jiddiy tahdid soluvchi omillardan biri ekanligi aniqlandi. Zilzila, suv toshqini, sel va ko‘chki kabi ofatlar qisqa vaqt ichida katta talafotlarga olib kelishi mumkinligi sababli, bunday vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanish ko‘nikmalariga ega bo‘lish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, favqulodda vaziyatlarda yuzaga keladigan talafotlarning asosiy qismi aholi tomonidan xavfsizlik qoidalariga to‘liq amal qilinmasligi yoki yetarli bilim va ko‘nikmalarning shakllanmaganligi bilan bog‘liq. Shu bois, aholining favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik darajasini oshirish zarur.

Shuningdek, favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini kamaytirishda davlat va jamiyatning o‘zaro hamkorligi, zamonaviy ogohlantirish tizimlari va profilaktik choralar muhim rol o‘ynashi ta’kidlandi.

Amaliy tavsiyalar:

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Aholi o‘rtasida favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanish bo‘yicha muntazam o‘quv-seminarlar va treninglar tashkil etish zarur.
2. Ta’lim muassasalarida favqulodda vaziyatlar xavfsizligiga oid maxsus darslar va amaliy mashg‘ulotlarni joriy etish maqsadga muvofiq.
3. Zamonaviy ogohlantirish tizimlarini (SMS-xabarnomalar, mobil ilovalar, sirena tizimlari) takomillashtirish va keng joriy etish lozim.
4. Favqulodda vaziyatlarda tezkor evakuatsiya qilish rejaları ishlab chiqilib, aholi bilan muntazam ravishda sinov mashg‘ulotlari o‘tkazilishi kerak.
5. Birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish bo‘yicha aholi bilimini oshirish va amaliy ko‘nikmalarini shakllantirish muhim hisoblanadi.

6. Xavfli hududlarda qurilish ishlarini tartibga solish va mustahkam infratuzilma yaratish orqali ofatlar xavfini kamaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi materiallari. — 2022–2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari: “Favqulodda vaziyatlar to‘g‘risida”gi Qonun.
3. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction. — 2022.
4. World Bank. Natural Disaster Risk Management Reports. — 2021–2023.
5. Smith, K. Environmental Hazards: Assessing Risk and Reducing Disaster. — Routledge, 2019.
6. Alexander, D. Natural Disasters. — Springer, 2018.
7. FEMA (Federal Emergency Management Agency) qo‘llanmalari. — 2020–2023.
8. Internet manbalari va statistik ma’lumotlar asosida muallif ishlanmasi.